

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا
وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ
وَمَا يَرْزُقْهُ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا
يُضَاعِفْ لَهُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ
أَلِيمٌ

دانشگاه کردستان

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه علوم تربیتی

بررسی سواد و رفتار محیط زیست دانش آموزان مدارس شهری و روستایی
دوره‌ی متوسطه: مفاهیم زیست کره و زیست بوم

پژوهشگر:

متانه زارع فکری

استاد راهنما:

دکتر مصطفی قادری

استاد مشاور:

دکتر ناصر شیربگی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی گرایش برنامه ریزی آموزشی

مهر ماه ۱۳۹۰

کلیه حقوق مادی و معنوی مترتب بر نتایج مطالعات،

ابتکارات و نوآوریهای ناشی از تحقیق موضوع

این پایان نامه (رساله) متعلق به دانشگاه کردستان است.

*** تعهد نامه ***

اینجانب منانه زارع فکری دانشجوی کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی گرایش برنامه ریزی آموزشی دانشگاه کردستان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی گروه علوم تربیتی تعهد می‌نمایم که محتوای این پایان نامه نتیجه تلاش و تحقیقات خود بوده و از جایی کپی برداری نشده و به پایان رسانیدن آن نتیجه تلاش و مطالعات مستمر اینجانب و راهنمایی و مشاوره اساتید بوده است.

با تقدیم احترام

منانه زارع فکری

۱۳۹۰/۰۷/۲۶

دانشگاه کردستان

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه علوم تربیتی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی گرایش برنامه ریزی آموزشی

عنوان:

بررسی سواد و رفتار محیط زیست دانش آموزان مدارس شهری و روستایی
دوره‌ی متوسطه: مفاهیم زیست کره و زیست بوم

پژوهشگر:

مئانه زارع فکری

در تاریخ ۲۶ / ۷ / ۱۳۹۰ توسط کمیته تخصصی و هیات داوران زیر مورد بررسی قرار گرفت و با نمره ۱۹.۰۸ و درجه عالی به تصویب رسید.

<u>امضاء</u>	<u>مرتبہ علمی</u>	<u>نام و نام خانوادگی</u>	<u>هیات داوران</u>
	استادیار	دکتر مصطفی قادری	۱- استاد راهنما
	استادیار	دکتر احمد سهرابی	۲- استاد داور خارجی
	استادیار	دکتر کیوان بلندهمتان	۳- استاد داور داخلی

مهر و امضاء معاون آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشکده

مهر و امضاء گروه

تقدیم به

خانواده عزیزم

که همیشه، در همه مراحل زندگی

یار و یاور من بودند

و

همه کسانی که دوستشان دارم و نمی‌دانند،

و

تو ای آشنا که ورقی از آن را می‌گشایی...

تقدیر و تشکر

{ وَ لَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَ لَآ يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ }

(هود: ۱۱۸)

" اگر پروردگارت می خواست مردمان را ملت واحدی می کرد ولی آنان همیشه متفاوت خواهند ماند "

کز عهده شکرش به دراید

از دست و زبان که براید

عذر به درگاه خدای آورد

بنده همان به که ز تقصیر خویش

کس نتواند که به جای آورد

ورنه سزاوار خداوندیش

از اساتید فرهیخته و بزرگوار جناب آقای دکتر مصطفی قادری (استاد راهنما) و جناب آقای دکتر

ناصر شیربگی (استاد مشاور) که در تمام مراحل انجام پژوهش با عنایت کامل و سعه صدر با راهنمایی

های ارزنده شان صمیمانه مرا در انجام این پژوهش یاری نمودند تشکر و قدردانی می نمایم؛ و همچنین از

کمک خواهر عزیزم بنت الهدی زارع فکری و دوست مهربانم زهرا غلامی هم نهایت تشکر را دارم.

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی سواد و رفتار محیط زیست دانش آموزان مدارس شهری و روستایی دوره متوسطه شهرستان رشت می‌باشد. روش انجام پژوهش از نوع توصیفی و جامعه آماری، شامل کلیه دانش آموزان منطقه ۲ شهر رشت و بخش لشت نشا در سال تحصیلی ۹۰-۸۹ بود که با استفاده از روش نمونه برداری خوشه‌ای ۳۱۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شد. ابزار اندازه گیری شامل یک پرسشنامه محقق ساخته بود. برای تضمین روایی صوری و محتوایی پرسشنامه، گویه‌ها به متخصصان علوم تربیتی ارائه شد و ضریب پایایی این ابزار با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، ۷۵ درصد برآورد گردید. همچنین از روش چک لیست مشاهده برای بررسی میزان رفتار محیط زیست دانش آموزان بهره گرفته شد. نتایج تجزیه تحلیل داده‌ها حاکی از آن است که میزان سواد و رفتار محیط زیست دانش آموزان شهری و روستایی بالاتر از میانگین است. بین سواد زیست کره و زیست بوم دانش آموزان شهری و روستایی تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین مشخص شد بین سواد و رفتار محیط زیست دانش آموزان رابطه وجود ندارد. با استفاده از روش چک لیست مشاهده هم مشخص شد که دانش آموزان در عمل در قبال محیط زیست احساس مسئولیت نمی‌کنند و دانش آموزان شهری نسبت به دانش آموزان روستایی، رفتار محیط زیستی را بیشتر رعایت می‌کنند.

واژگان کلیدی: محیط زیست، سواد محیط زیست، دانش آموزان متوسطه.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول (کلیات تحقیق) .....
۱	۱-۱ مقدمه .....
۲	۲-۱ بیان مسئله پژوهش .....
۵	۳-۱ اهمیت پژوهش .....
۶	۴-۱ اهداف پژوهش .....
۶	۵-۱ سوالات پژوهش .....
۷	۶-۱ فرضیات پژوهش .....
۷	۷-۱ تعاریف عملیاتی .....
۷	۱-۷-۱ تعریف سواد محیط زیست .....
۷	۲-۷-۱ تعریف سواد زیست کره .....
۷	۳-۷-۱ تعریف سواد زیست بوم .....
۷	۴-۷-۱ تعریف رفتار محیط زیست .....
۸	فصل دوم (مبانی نظری و پیشینه تحقیق) .....
۸	۱-۲ مقدمه .....
۹	۲-۲ تعاریف محیط زیست .....
۱۰	۱-۲-۲ طبیعت .....
۱۰	۲-۲-۲ اکولوژی .....
۱۰	۳-۲-۲ اکوسیستم .....

۳-۲	تعریف سواد محیط زیست	۱۲
۴-۲	انواع محیط زیست	۱۲
۱-۴-۲	محیط زیست طبیعی	۱۲
۲-۴-۲	محیط زیست اجتماعی	۱۲
۳-۴-۲	محیط زیست انسانی	۱۲
۵-۲	آلودگی محیط زیست	۱۴
۱-۵-۲	تعریف آلودگی	۱۴
۲-۵-۲	انواع آلودگی زیست محیطی	۱۴
۶-۲	نگاهی به وضعیت محیط زیست	۱۴
۷-۲	آموزش محیط زیست	۱۶
۸-۲	اهداف محیط زیست	۲۱
۹-۲	اهمیت و نقش محیط زیست در زندگی انسان	۲۲
۱۰-۲	فواید آموزش محیط زیست	۲۵
۱۱-۲	پیشینه پژوهش	۲۵
۱-۱۱-۲	تحقیقات داخلی	۲۵
۲-۱۱-۲	تحقیقات خارجی	۲۹
۱۲-۲	نتیجه گیری	۳۵
۳۶	فصل سوم (روش تحقیق)	
۱-۳	مقدمه	۳۶

۳-۲	جامعه آماری و روش نمونه برداری	۳۷
۳-۳	روش جمع آوری داده ها	۳۷
۳-۴	پایایی و روایی ابزار پژوهش	۳۸
۳-۵	روش تجزیه تحلیل داده ها	۳۸
فصل چهارم (یافته های تحقیق)		
۴-۱	مقدمه	۴۰
۴-۲	ارائه یافته های توصیفی	۴۱
۴-۳	ارائه یافته های حاصل از پرسشنامه پژوهش	۴۲
۴-۴	یافته های مربوط به تحلیل رفتار محیط زیست دانش آموزان	۴۷
فصل پنجم (نتیجه گیری و پیشنهادات)		
۵-۱	مقدمه	۵۰
۵-۲	نتیجه گیری	۵۱
۵-۳	پیشنهاد های کاربردی	۵۴
۵-۴	پیشنهاد های جهت پژوهش های آتی	۵۴
۵-۵	محدودیت های پژوهش	۵۵
منابع فارسی		
۵۶		
منابع انگلیسی		
۶۰		
پیوست ۱ پرسشنامه پژوهش		
۶۳		
پیوست ۲ وضعیت محیط زیست مدارس شهری و روستایی		
۶۷		

فهرست جداول

صفحه

عنوان

- جدول ۳-۱ پایایی کل پرسشنامه و بخش های اصلی پرسشنامه ۳۸
- جدول ۴-۱ توزیع آماری بر حسب موقعیت ۴۱
- جدول ۴-۲ توزیع آماری پاسخگویان بر حسب رشته تحصیلی ۴۲
- جدول ۴-۳ داده های توصیفی مربوط به سواد زیست کره، زیست بوم و رفتار محیط زیست دانش آموزان ۴۳
- جدول ۴-۴ مقایسه ی کلی نمرات سواد زیست بوم و زیست کره دانش آموزان شهر رشت و منطقه لشت نشاء بر اساس شاخص بندی نمرات ۴۴
- جدول ۴-۵ مقایسه ی نمرات رفتار محیط زیست دانش آموزان شهر رشت در منطقه لشت نشاء بر اساس شاخص بندی نمرات ۴۴
- جدول ۴-۶ داده های توصیفی مربوط به سواد زیست کره، سواد زیست بوم و رفتار محیط زیست دانش آموزان (به تفکیک شهر و روستا) ۴۵
- جدول ۴-۷ بررسی رابطه بین سواد زیست کره و رفتار محیط زیست ۴۶
- جدول ۴-۸ بررسی رابطه بین سواد زیست بوم و رفتار محیط زیست ۴۶
- جدول ۴-۹ ثبت فراوانی رفتارهای محیط زیست دانش آموزان شهری و روستایی بر حسب درصد ۴۸
- جدول ۴-۱۰ تفاوت رفتار محیط زیست دانش آموزان شهری و روستایی بر حسب درصد ۴۹

فهرست نمودار

صفحه	عنوان
نمودار ۴-۱	اطلاعات جمعیت شناختی (نمونه شهر و روستا)..... ۴۱
نمودار ۴-۲	توزیع آماری پاسخگویان بر حسب رشته تحصیلی..... ۴۲
نمودار ۴-۳	داده های توصیفی مربوط به سواد زیست کره، زیست بوم و رفتار محیط زیست دانش آموزان..... ۴۳
نمودار ۴-۴	توزیع درصد سواد و رفتار محیط زیست
دانش آموزان شهری و روستایی..... ۴۵	

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

بررسی و غور در جهان هستی و نگه داشت آن از آلاینش و تخریب و نابودی، نگرش و تکریم کتاب آفرینش است. چهار بنیان اساسی خاک، آب، هوا، تابش خورشید (آتش) که بنیان آفرینشند، باید به حد اعتدال و پاکی خود و دوری از آلاینشها باشند تا جهان زیست زنده باشد و تعادل وجودی انسان و حیوانات برقرار باشد. سعدی شیرازی قرن‌ها پیش در این باره چنین داد سخن داده است. (تاج بخش، ۱۳۸۶، ص ۲۲۴).

چند روزی بوند با هم خوش

چهار طبع مخالف سرکش

جان شیرین بر آید از غالب

چون یکی زین چهار شد غالب

با دقت در جهان کنونی در می‌یابیم که در هزاره سوم میلادی جهان شاهد تحولات و تغییراتی شگرف است که بسیاری از مبادلات همیشگی را که دارای پاسخ محکم بوده‌اند، زیر سؤال برده و نگاهی دوباره را به آنها ضروری کرده است. مفاهیم جهانی شدن و بین‌المللی شدن و آثار آن انتظارات جدیدی را در عرصه تعلیم و تربیت به وجود آورده است که برای پاسخگویی به آنها نیازمند آموزش و پرورش نوین هستیم. آموزش و پرورش نه تنها پوسته آن، بلکه هسته و سیتوپلاسم آن نیز مستلزم تغییرات بنیادی است. داستان‌های کهن دیگر جوابگوی نیازها و سئوالات امروز نیست،

ما در پی آنیم که داستان‌های نوینی بیاموزیم که پاسخگوی مسائل و نیازهای امروز باشد (رحمان سرشت، ۱۳۷۷. نقل از قورچیان و خدیوی، ۱۳۸۵، ص ۹).

یکی از مهمترین مسائل پیشروی جوامع کنونی مشکلات زیست محیطی است، تقریباً تا پایان دهه ۱۹۸۰ میلادی درباره این مشکل وظیفه خاصی برای مدارس وجود نداشت (نوری و بخشی، ۱۳۸۸). اما در پایان این دهه همچنان که بنیاد بین المللی پادشاهی انگلستان در سال ۱۹۸۸ (نقل از آجیبوی^۱ و سیلو^۲، ۲۰۰۸، ص ۱۰۵) اظهار می‌دارد "آموزش زیست محیطی بنیان بهزیستی این سیاره و زیست‌مندان آن" تلقی شده و وظیفه سهمی بر عهده مدارس در این ارتباط گذاشته شده و امروزه آموزش زیست محیطی، جایگاهی یگانه در آموزش و پرورش عمومی و رسمی پیدا کرده است (کامپل^۳، ۲۰۱۰، ص ۴). دلیل این توجه را باید در این دو نکته جست که اولاً دستیابی به توسعه پایدار بدون حفظ محیط زیست امکان پذیر نیست و ثانیاً مدارس بهترین گزینه برای ایجاد تغییرات مثبت در سطح دانش و نگرش کودکان، نوجوانان به حساب می‌آیند (بخشی، ۱۳۸۸). از طرف دیگر بررسی قوانین داخلی کشورها و اسناد و مقررات منطقه ای و بین المللی نشان می‌دهد که در حال حاضر محیط زیست به یکی از ارزش های برتر جوامع انسانی تبدیل شده است (عبدالهی، ۱۳۸۶، ص ۹۸) و جوامع بشری تلاش های خود را برای صیانت از محیط زیست افزایش داده اند.

همچنان که اشاره شد یاددهی، یادگیری و صیانت از هر ارزش و هنجار اجتماعی، از جمله حفاظت و حراست از محیط زیست از مهمترین وظایف و اهداف افراد حاضر در مدارس یعنی شاگردان و مربیان محسوب می‌گردد. دانش آموزان باید ضمن فراگیری اهمیت حفاظت از محیط زیست به صورت نظریه، شکل عملی و یا الگو قرار دان فعالیت های محل تحصیل خود یعنی مدرسه و کارکنان آن در حراست و صیانت از محیط زیست بکوشند و بدون تردید هیچ مکانی بهتر و مناسب‌تر از مدارس و کارکنان آنها نمی‌توانند در آموزش این ارزش مهم اجتماعی به نسل های آینده اثرگذار باشد.

---

^۱. Ajiboye
^۲. Silo
^۳. Kampel

۱-۲- بیان مسئله پژوهش

مشکل آلودگی محیط زیست امروز جهان، مشکل تنها یک کشور و یا یک قلمرو خاص نیست، بلکه مشکل کل جهان است که در بردارنده‌ی مسائل مختلفی نیز هست که از جمله می‌توان به آلودگی آب و هوا، گرم شدن کره‌ی زمین، بالا آمدن سطح آب دریاها، انهدام گونه‌های گیاهی و جانوری، فرسایش لایه‌ی اُزن، تخریب جنگل‌ها، باران‌های اسیدی، آلودگی‌های صوتی، و غیره اشاره کرد. این همه، نتیجه‌ی عملکرد خود انسان است. هرچند تأثیر انسان بر محیط زیست پیرامون خود عمری به قدمت حیات او دارد، اما تخریب و نابودی آن، به دنبال انقلاب صنعتی و افزایش سریع جمعیت، به گونه‌ای خطرناک شدت یافت و پیشرفت علم و فن آوری انسان را قادر ساخت تا طبیعت را مقهور خویش ساخته و موجب انهدام تدریجی، اما مستمر محیط زیست گردد. تحقیقات علمی نشان داده است که اجزای مختلف محیط زیست دریاها، رودخانه‌ها، هوا، خاک، حیوانات، گیاهان و غیره همه به یکدیگر وابسته و مرتبط هستند و به لحاظ همین وحدت و یکپارچگی، هر نوع آلودگی می‌تواند موازنه و تعادل میان عناصر مزبور را برهم زند. از این رو به منظور حفظ و حراست از طبیعت و محیط زیست، به تدریج اندیشه‌ی وضع قواعد و مقررات جهانی شکل گرفت و از رهگذر کنفرانس‌ها و سازمان‌های بین‌المللی تکامل یافت. در این قواعد و مقررات، جلوگیری از آلودگی محیط زیست مورد تأکید قرار گرفت و معیارهای جهانی مشترکی، جهت به نظم در آوردن فعالیت‌های مرتبط با محیط زیست انجام شد. مخصوصاً در دو سه قرن اخیر که تعادل بهره‌برداری‌های انسان از محیط به واسطه عواملی چون افزایش جمعیت، به ویژه جمعیت شهرنشین و رشد فزاینده بیش از پیش به هم خورده است.

"در ایران نیز اصول موجود در قانون اساسی نشان دهنده‌ی توجه سیاست‌گذاران در اهمیت حفظ محیط زیست و تلقی آن به عنوان وظیفه عمومی پرداخته شده است و کلیه فعالیت‌های اقتصادی و غیره که با تخریب یا آلودگی محیط زیست همراه هستند ممنوع اعلام شده است. بر اساس این اصل، اولویت راهبردی برنامه توسعه ملی بایستی بر اساس آموزش و مشارکت وسیع عمومی و حفاظت و بازسازی محیط پیرامون از طریق پژوهش، نظارت بر منابع، قانون گذاری و اجرای قانون باشد؛ زیرا هر نوع برنامه‌ریزی با چشمداشت رفع معضلات زیست محیطی، بدون مداخله عناصر فردی و اجتماعی و به عبارتی

مشارکت شهروندان نمی‌تواند چندان موفقیت آمیز باشد" (دیباچی و لاهیجانیان،

۱۳۸۸، ص ۱۷۸).

امروزه آموزش و پرورش یکی از مناسب‌ترین راه‌ها برای رسیدن به توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است. نهادهای آموزشی در طرح‌های خود باید برای حفاظت از محیط زیست انسانی، به این امر مهم توجه کنند. چون هدف از آموزش محیط زیست، آگاهی بخشیدن به معلومات زیست محیطی هر فرد است. به طوری که شخص ارزش‌های محیط را درک کرده و در حراست از آن کوشا بوده و با فکر و تعمق در فرآیندهای زیست محیطی به حمایت از آن بپردازد (مانزانال^۴، ۲۰۰۰). و این آموزش‌های زیست محیطی در صورتی که به شکل رسمی در نیابند، جریان آموزش کلاسیک (رسمی) قرار نگیرند و ارزشیابی نشوند به سرعت فراموش می‌شوند یا دست کم، جدی گرفته نمی‌شوند (قزوینی، ۱۳۸۶). بنابراین وارد کردن مفاهیم مرتبط با محیط زیست در ستون درسی مقاطع مختلف تحصیلی باعث می‌شود که دانش‌آموزان از همان ابتدا و در زمان تکوین و شکل‌گیری شخصیت، حفاظت از محیط زیست را نه فقط به عنوان یک درس، بلکه به عنوان یک وظیفه و مسئولیت انسانی نیز تلقی کنند (اسچاسینگر^۵، ۲۰۰۴).

از یک طرف، در برنامه‌های درسی کشور ما آموزش محیط زیست و بالا بردن سواد محیط زیست دانش‌آموزان موضوعی فراموش شده به شمار می‌رود. نه تنها در مدارس (اعم از دبستان، راهنمایی و دبیرستان) چندان توجهی به این موضوع مهم و محوری نمی‌شود، بلکه در سطح دانشگاه نیز نسبت به آن عنایتی نمی‌گردد. جالب اینکه، حتی در رشته‌های محیط زیست دانشگاهی نیز به آموزش این مقولات به صورت سطحی پرداخته می‌شود و این شاخه درسی از آماج توجهات بنیادین به دور مانده است. از طرف دیگر، در حالی که به عقیده (پالمر^۶، ۱۹۵۱) افزایش سطح آگاهی عمومی به ویژه در کشورهای در حال توسعه برای توقف حرکت پرشتاب نابرابری محیط زیست و طبیعت راه حلی جدی و مؤثر به شمار می‌رود ولی در کشور ما به این مهم هنوز پرداخته نشده لذا برای تحقق پایداری در توسعه و حفظ محیط زیست، ما به اخلاق زیست محیطی^۷ نیازمندیم. نتیجه اینکه، به منظور پدیدار شدن چنین اخلاقی، بازنگری در روش‌ها و نظام‌های آموزشی ضروری است. این

^۴ . Manzanal

^۵ . Schlesinger

^۶ . Palmer

۴- اخلاقی که ارتباطات پیچیده و در حال تغییر بین انسان و طبیعت را شناسایی کرده و با حساسیت به آن پاسخ دهد (مایور، ۱۳۸۰)

بازنگری و ایجاد تغییر نیازمند شناخت کافی از فراگیران و طیف مخاطب آموزش‌های مورد نظر است. دست اندرکاران و سیاست‌گذاران آموزش کشور می‌توانند برای ایجاد این تغییرات در روش‌ها قبول مسئولیت نمایند تا در راستای بهبود اوضاع جهان سهمی داشته باشیم. نتیجتاً اینکه لازم است آموزش‌های نوینی به جوانان کشور داده شود و این امر به ایجاد ارتباطی بین دانش‌آموزان، معلمان، مدارس، نظام آموزشی و کل جامعه نیاز خواهد داشت. نهایتاً امید می‌رود این پژوهش با بررسی میزان سواد محیط زیست (رفتار و دانش) دانش‌آموزان سال آخر مقطع متوسطه شهرستان رشت و تعیین تفاوت بین سواد محیط زیست (زیست کره و زیست بوم) دانش‌آموزان شهری و روستایی به ایجاد این پیوند کمک نماید.

۱-۳- اهمیت پژوهش

پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله در خصوص اهمیت محیط زیست فرمودند: "هر گیاهی که کاشته می‌شود، فرشته‌ای نگهبان آن می‌شود تا زمانی که به ثمر برسد، پس هر کس آن را زیر پا له کند فرشته نگهبان او را نفرین می‌کند" (به نقل از تقی زاده انصاری، ۱۳۷۴).

آموزش محیط زیست امروزه نه تنها یک ضرورت، بلکه نیاز مبرمی است که در پی توسعه روزافزون تمدن‌های شهری پدید آمده، ارتباط عمیق و گسترده بشر امروز با محیط اطرافش مسائل گوناگونی را به دنبال داشته که ادامه حیات وی در این کره مسکونی تنها در شرایطی ممکن و میسر است که این مسائل در حدی قابل توجه مرتفع گردد (فقیهی قزوینی، ۱۳۸۶).

اعلامیه صادره از کنفرانس سازمان ملل که به همین مناسبت در سال ۱۹۷۲ در استکهلم برگزار شد خاطر نشان کرد که حفاظت و اصلاح محیط زیست برای نسل فعلی و نسل‌های آینده اولین و مهمترین هدف و وظیفه افراد بشر است. تحقق این امر و نیل به این هدف تنها با عملکرد صحیح و برخورد مسئولانه افراد گروه‌ها و تک تک کشورها امکان پذیر می‌باشد. یعنی در شرایطی که همه مردم از مشکلات و مسائل محیط زیست آگاه شده و آن را درک نمایند، در شرایطی که فعالان در رفع مشکلات مشارکت نمایند و در شرایطی که برای حل آن‌ها اولوبیتی خاص قائل باشند. آموزش محیط زیست در این مقطع زمانی هر آموزش دیگری را به معنای واقعی کلمه تحت الشعاع خود قرار داده، زمینه آموزشی جدیدی که باید به عنوان یک زمینه جداگانه و غیر قابل جایگزینی مورد توجه قرار گیرد. بنابراین لازم است همه افراد جامعه از مسائل محیط زیست آگاه شده و مشارکتی فعال در

رفع آن داشته باشند. این آگاهی عملاً همان آموزش های محیط زیست است که مسلماً در طرز تلقی و رفتار همه افراد نسبت به مسائل تأثیر چشم گیری دارا می باشد (فقیهی قزوینی، ۱۳۸۶).

این آموزش تنها یک سلسله مباحث تئوری را شامل نمی شود، بلکه مبحثی است که باید در کلیه رفتارهای روزمره تجلی کند و در مسئولیت هر فرد نسبت به جامعه و محیط اطرافش تأثیر گذارد. هر شهروندی اعم از زن یا مرد باید مشارکتی فعال در حفاظت و اصلاح محیط زیست داشته باشد. بنابراین آموزش محیط زیست باید هم جزئی از آموزش های عمومی قرار گیرد که همه افراد جامعه تا حدی با آن آشنا شوند و هم یکی از عناوین اختصاصی در دوره های حرفه ای را نیز تشکیل دهد. آموزش محیط زیست باید بخش تفکیک ناپذیر از مطالب آموزشی شود که بر همه جوانب شخصیت افراد بشر و عواطف و رفتارهای آنان تأثیر گذارد و تنها وقتی می توان به این هدف نائل آمد که این آموزش بخشی اساسی از آموزش های رسمی و نیمه رسمی شده و فرآیندی مداوم در آموزش و پرورش تلقی شود که پاسخگوی نیازها و مسائل فعلی محیط زیست بوده و نیازها و نظرات آینده را پیش بینی و مرتفع نماید و هر فرد به خوبی مسئولیت، وظیفه و وابستگی همه افراد را در قبال حفاظت محیط زیست درک نماید (فقیهی قزوینی، ۱۳۸۶).

آموزش محیط زیست تنها وقتی می تواند به معنای واقعی مؤثر واقع شود که مردم خود مسائل محیط زیست را درک نموده و رفتارها و فعالیت های خود را در جهت حفظ و احیای آن انطباق و توسعه دهند. (فقیهی قزوینی، ۱۳۸۶).

۴-۱- اهداف پژوهش

- میزان سواد محیط زیست (رفتار و دانش محیط زیست) دانش آموزان سال آخر مقطع متوسطه شهر رشت تعیین شود.
- تفاوت میزان سواد محیط زیست (زیست کره و زیست بوم) دانش آموزان شهری و روستایی شهر رشت مشخص شود.
- رابطه سواد محیط زیست و رفتار محیط زیست دانش آموزان مشخص شود.
- رفتارهای محیط زیستی دانش آموزان سال آخر مقطع متوسطه شهر رشت مشاهده شود.
- تفاوت بین رفتارهای محیط زیستی دانش آموزان شهری و روستایی مشاهده و ثبت شود.

۱-۵- سئوالات پژوهش

- میزان سواد محیط زیست (دانش و رفتار محیط زیست) دانش آموزان سال آخر مقطع متوسطه شهر رشت تا چه اندازه است؟
- آیا تفاوتی بین سواد محیط زیست (زیست کره و زیست بوم) دانش آموزان شهری و روستایی وجود دارد؟
- آیا بین سواد محیط زیست و رفتار محیط زیست دانش آموزان رابطه‌ی معنا داری وجود دارد؟
- سطح رفتار محیط زیست دانش آموزان سال آخر مقطع متوسطه شهر رشت چگونه است؟
- آیا تفاوتی بین رفتار محیط زیستی دانش آموزان شهری و روستایی وجود دارد؟

۱-۶- فرضیات پژوهش

- بین سواد محیط زیست (زیست کره و زیست بوم) دانش آموزان شهری و روستایی تفاوتی وجود ندارد.
- بین سواد زیست کره و زیست بوم رابطه معناداری وجود ندارد.
- بین سواد محیط زیست و رفتار محیط زیست دانش آموزان رابطه‌ی معناداری وجود ندارد.
- بین رفتار محیط زیست دانش آموزان شهری و روستایی تفاوتی وجود ندارد.

۱-۷- تعاریف مفهومی

۱-۷-۱- تعریف سواد محیط زیست:

سواد محیطی که گاه از آن به سواد اکولوژی نیز یاد می‌شود به شناخت و آشنایی نزدیک با چشم اندازه‌های طبیعی و انس با حیات طبیعی اشاره دارد و این انس و آشنایی مستلزم نگرش کل نگر به مسائل محیطی است

۱-۷-۲- تعریف سواد زیست کره:

منظور از سواد زیست کره آگاهی‌های دانش آموزان از محیط زیست به معنای عام است؛ مثلاً آگاهی نسبت به گرم شدن کره‌ی زمین، باران‌های اسیدی، لایه‌ی اُزن، آلودگی هوا و غیره که ممکن است حساسیت جهانی درباره آن‌ها وجود داشته باشد (ذکائی، ۱۳۸۸).